

گردورهای ایران در آستانه بازآرایی

بررسی تأثیر تحولات اخیر بر ترانزیت کشور در همایش «ایران در گذرگاه‌های جایگزین تجارت»

ملیحه فلاح | فعالان حوزه حمل و نقل، تجارت و لجستیک در نشست تخصصی با محوریت بررسی پیامدهای محدودیت‌های اخیر در تجارت خارجی و راهکارهای افزایش تاب‌آوری کریدورهای ترانزیتی، بر این نکته تأکید کردند که تحولات اخیر و تغییر در وضعیت محدودیت‌های تجاری کشور می‌تواند نقطه‌ای برای بازنگری جدی در ساختار تجارت خارجی باشد، به‌گونه‌ای که حرکت به سمت کاهش نقش واسطه‌ها، ساده‌سازی فرایندهای مالی و تجاری و تقویت تجارت مستقیم میان کشورها، به‌عنوان یک ضرورت راهبردی مطرح است. به اعتقاد آنان، هرگونه گشایش در فضای تحریمی باید نه به بازگشت به الگوهای قبلی، بلکه به کاهش هزینه‌های مبادله و افزایش شفافیت و استقلال در زنجیره تجارت خارجی منجر شود.

● ترانزیت ترکیبی برای عبور از موقعیت چالش‌زا
رئیس اداره لجستیک و حمل و نقل چندوجهی سازمان بنادر و دریانوردی کشور با ارائه آمار عملکرد بنادر کشور اعلام کرد: از ابتدای فروردین تا بیست و سوم خرداد ۱۴۰۵، ترانزیت بنادر کشور نسبت به مدت مشابه پارسال ۷۳ درصد، ترانزیت ۴۶ درصد، صادرات ۶۱ درصد و واردات ۳۷ درصد کاهش داشته و در مجموع حجم عملیات بندری حدود ۵۰ درصد افت کرده است.

به گفته مهدی اسدی، بیشترین کاهش عملکرد مربوط به بنادر شهیدرجایی و امام خمینی (ع) بوده است. بنادر چابهار و امیرآباد رشد محدودی را تجربه کرده‌اند، اما حجم فعالیت آن‌ها با بنادر اصلی کشور مقایسه‌شدنی نیست. با وجود این، نشان از اهمیت رسیدگی به این بنادر دارد.

او در این گزارش با اشاره به اثرات موقعیت تنش‌زا بر حمل و نقل کشور گفت: این وضعیت باعث کاهش درخورتوجه در ترانزیت، صادرات و واردات در بنادر شمالی و جنوبی شده و عملکرد لجستیکی را زیر فشار قرار داده است. اسدی همچنین تأکید کرد: تولید ظرفیت‌های لجستیکی در ریل و دریا بسیار پرهزینه و سرمایه‌بر است و در کنار آن حمل و نقل جاده‌ای نیز به‌عنوان یکی از محورهای اصلی باید در برنامه‌ریزی‌ها دیده شود.

● آمادگی برای تجارت بدون واسطه

رئیس اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی خراسان رضوی با اشاره به تحولات اخیر در حوزه تجارت خارجی، گفت: اتفاقات روزهای گذشته و خبر پایان محاصره دریایی ایران، موقعیت جدیدی را پیش روی تجارت کشور قرار داده و لازم است از این تجربه برای اصلاح ساختارها و افزایش تاب‌آوری اقتصادی استفاده شود. محمدرضا توکلی‌زاده تأکید کرد: کشور باید از هم‌اکنون ظرفیت‌های تجاری خود را در مرزهای مختلف پیش از وضعیت کنونی توسعه دهد تا در صورت بروز بحران‌های احتمالی، امکان تداوم تجارت و جلوگیری از اختلال در تأمین کالاها وجود داشته باشد.

وی با اشاره به نقش امارات در تجارت خارجی ایران اظهار کرد: بخش درخورتوجهی از مبادلات با امارات در سال‌های گذشته ناشی از ضرورت دورزدن محدودیت‌ها و تغییر اسناد تجاری بوده است، نه نیاز ذاتی به واسطه‌گری. او افزود، در صورت رفع تحریم‌ها و محدودیت‌های بانکی، احتمال کاهش تجارت واسطه‌ای با امارات وجود دارد و ایران باید بتواند امور مالی و تجاری خود را به‌صورت مستقل مدیریت کند و کالاهای ایرانی نیز با هویت واقعی در بازارهای جهانی عرضه شوند.

توکلی‌زاده تأکید کرد: حذف هزینه‌های واسطه‌گری می‌تواند به افزایش تجارت کشور کمک کند و در همین راستا لازم است گمرکات، مرزها و زیرساخت‌های تجاری برای تحولات آینده و رشد مبادلات بین‌المللی آماده شوند.

● توسعه ترانزیت ریلی در استان

مدیرکل راه‌آهن خراسان با تشریح ظرفیت‌های ریلی استان گفت: در سال ۱۴۰۴ حدود ۹ میلیون و ۶۲۱ هزار تن بار از طریق شبکه ریلی استان جابه‌جا شده و در بخش صادرات نیز با ثبت یک میلیون و ۲۳۹ هزار تن، رکورد جدیدی به ثبت رسیده که عمده آن از مرز سرخس انجام شده است.

مصطفی نصیری با اشاره به زیرساخت‌های لجستیکی استان افزود: اتصال خطوط ریلی به واحدهای صنعتی مهم و وجود امکانات تخلیه و بارگیری در مرزهای سرخس و لطف‌آباد، همراه با سی سایت لجستیکی در منطقه آزاد سرخس، ظرفیت مناسبی برای توسعه حمل و نقل ترکیبی ایجاد کرده است. او همچنین از برنامه تکمیل ده‌گانه لجستیک مشهد به‌عنوان یک بندر خشک ملی خبر داد.

وی ادامه داد: کریدورهای ریلی منطقه از جمله مسیر چین-قزاقستان-ترکمنستان-ایران فعال‌تر شده است و قطارهای باری روزانه در این مسیر تردد می‌کنند. به گفته او، امکان تردد واگن‌های ایرانی به کشورهای همسایه نیز فراهم شده است و توسعه مبادلات با آسیای میانه، به‌ویژه در حوزه صادرات ریلی و کالاهای اساسی، در دستورکار قرار دارد.

● اصلاح رویه‌ها محدود به وضعیت جنگی نباشد

ناظر گمرکات خراسان رضوی با تأکید بر ضرورت اصلاح فرایندهای تجاری کشور گفت: چالش اصلی تجارت خارجی امروز بیش از آنکه به زیرساخت‌ها مربوط باشد، ناشی از پیچیدگی قوانین، تعدد مقررات و طولانی بودن فرایندهای اداری است و باید از تجربیات دوران جنگ و محدودیت‌های اخیر برای اصلاح این رویه‌ها استفاده کرد.

رضا راستی اظهار کرد: در جریان موقعیت جنگی، با ابلاغ مصوبات ویژه، بخشی از کالاها بدون نیاز به کد رهگیری بانک و فقط با اخذ تعهد از صاحبان کالا از گمرک ترخیص شدند و همچنین امکان ترخیص درصدی بسیاری از کالاها فراهم شد که به تسهیل تجارت کمک کرد.

وی افزود: این تسهیلات نباید به موقعیت بحرانی محدود شود، بلکه لازم است با همکاری اتاق بازرگانی و بخش خصوصی، به‌صورت دائمی در قوانین و مقررات کشور نهادینه شود تا روند تجارت روان‌تر و کم‌هزینه‌تر شود.

ادامه یادداشت

... با وجود پیشرفت‌های صورت‌گرفته، تحقق کامل اهداف این توافق با چالش‌هایی روبه‌روست. واکنش‌های اولیه نتانیاهو و بمباران‌های محدود در جنوب لبنان، نشان می‌دهد که اجرای کامل مفاد توافق، حتی در روزهای نخست، با دشواری‌هایی همراه خواهد بود. تنش‌های احتمالی میان سران آمریکا و اسرائیل، بر پیچیدگی اوضاع می‌افزاید. محتوای دقیق توافق، به‌ویژه جزئیات مربوط به آزادسازی دارایی‌های ایران و سازوکار دریافت آن‌ها، نیازمند بررسی دقیق‌تر پس از انتشار رسمی از سوی وزارت امور خارجه است. با این حال، آنچه مسلم است، این است که ایران توانسته است به دستاوردهایی برسد که در سال‌های متناهی به دنبال آن بوده است. این توافق، گامی در جهت کاهش تنش و اعتمادسازی متقابل است. این روند نشان می‌دهد که اقتدار، صبر راهبردی و دیپلماسی هوشمند ایران توانسته است معادله را از حالت فشار یک‌طرفه خارج کند و طرف مقابل را به پذیرش واقعیت‌های جدید وادار سازد، اما مسیر پیش‌رو، مسیری گام‌به‌گام و نیازمند هوشیاری و تدبیر خواهد بود. این تفاهم‌نامه، نقطه عطفی در روابط ایران و آمریکا و همچنین تحولات منطقه‌ای محسوب می‌شود. ماهیت مرحله‌ای و مشروط آن، نشان از احتیاط و درس‌آموخته‌های ایران از تجربیات گذشته دارد. با وجود دستاوردها، چالش‌های پیش‌رو نیز کم نیستند. روشن است که ایران در این فرایند صرفاً دریافت‌کننده فشار نبوده، بلکه به‌عنوان بازیگری مقتدر تعیین‌کننده، توانسته است آمریکا را از بخشی از مواضع اعلامی خود عقب براند و مانع از تحقق کامل اهدافش شود. تحقق صلح پایدار در منطقه، نیازمند همکاری، صداقت و پایبندی همه طرف‌ها به تعهدات خود خواهد بود.

توافق میان ایران و آمریکا زمینه‌ساز تغییر معادلات منطقه به نفع کشورمان شد

تفاهم در سایه دیپلماسی اقتدار

حرکت در پرتو راهبری رهبر شهید

پس از مخابره شدن این پیام، مقامات سیاسی کشورمان بلافاصله با تأیید شکل‌گیری این تفاهم، جزئیاتی از روند مذاکرات و نتایج اولیه آن را تشریح کردند. شورای عالی امنیت ملی درباره توافق پایان جنگ بین ایران و آمریکا نیز در بیانیه در این باره تأکید کرد: جمهوری اسلامی ایران در پرتو راهبری رهبر شهید خویش، تفوق خود در برابر دشمن آمریکایی صهیونی را تکمیل کرده و ذیل تدابیر رهبری عالی قدر نظام (حفظه ا... تعالی)، حمایت‌های آحاد مردم و تلاش مجاهدانه رزمندگان اسلام، به دنبال یک دوره مذاکرات دشوار و فشرده چندماهه و براساس مصوبه شورای عالی امنیت ملی، متن یادداشت تفاهم در خصوص مذاکرات پایان جنگ (مذاکرات اسلام‌آباد) را میان ایران و آمریکا در سامگاه ۲۴ خرداد ماه نهایی کرد. براساس توافقات انجام شده، جنگ و عملیات نظامی در همه جبهه‌ها (از جمله لبنان) به‌صورت فوری و دائمی پایان و به‌علاوه، محاصره دریایی علیه ایران بلافاصله و به‌طور کامل خاتمه می‌یابد.

شکستی راهبردی برای آمریکا

این موضوع در سطح بین‌المللی نیز با واکنش‌هایی همراه بود، تا جایی که نشریه تحلیلی آتلانتیک، در گزارشی اعلام تفاهم میان تهران و واشنگتن را «شکستی راهبردی برای آمریکا» توصیف کرد و نوشت که دونالد ترامپ در حالی که در آغاز بحران از تسلیم کامل ایران سخن می‌گفت، در نهایت مجبور شد از بسیاری از اهداف اعلامی خود عقب‌نشینی کند. به نوشته این نشریه، اگرچه ایران در جریان حملات آمریکا و اسرائیل متحمل خساراتی شد، واقعیت میدانی نشان می‌دهد که ساختار سیاسی ایران پارچه‌باقی مانده و توانمندی‌های نظامی و منطقه‌ای خود را حفظ کرده است؛ همچنین گزارشی حاکی از آن است که بخشی از دارایی‌های بلوکه شده ایران آزاد خواهد شد و روند کاهش یا لغو تحریم‌ها در دستورکار مذاکرات قرار گرفته است.

آمریکا مجبور به امتیازدهی شد

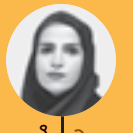
در لبنان نیز گزارش‌هایی منتشر شده است که نشان می‌دهد مسئله توقف حملات به این کشور یکی از محورهای مهم تفاهم بوده است. روزنامه الاخبار در این زمینه نوشته است که در حالی که ایران به شکل جدی برای محاصره سرزمین‌های اشغالی در پاسخ به تجاوز رژیم صهیونیستی به ضاحیه بیروت آماده شده بود، آمریکا مجبور شد امتیازات درخورتوجهی در مورد مسئله لبنان به ایران بدهد و در ازای تأیید خروج فوری اسرائیل از کل خاک لبنان و لغو محاصره دریایی ایران، این کشور از حمله به اراضی اشغالی خودداری کرد.

همه ارکان نظام همدل و یک‌صدا کار را پیش بردند

کاظم غریب‌آبادی، معاون وزیر امور خارجه ایران، اعلام کرد که مذاکرات طولانی و فشرده‌ای با میانجیگری برخی کشورها، از جمله پاکستان و قطر، انجام شد و تا زمانی که مطالبات اصلی ایران در متن تفاهم گنجانده نشد، تهران با آن موافقت نکرد. او در ادامه توضیح داد بر اساس این تفاهم، اجرای دو تحول فوری آغاز شده است: نخست توقف کامل جنگ و عملیات نظامی در همه جبهه‌ها (از جمله لبنان)، و دوم پایان محاصره دریایی علیه ایران. وی همچنین اعلام کرد که امضای رسمی تفاهم‌نامه در سوئیس انجام خواهد شد و پس از آن، مذاکرات مرحله بعدی میان طرفین آغاز می‌شود و موضوعاتی همچون رفع کامل تحریم‌ها، تعیین تکلیف پرونده هسته‌ای، سازوکارهای نظارت بر اجرای تعهدات و برنامه‌های بازسازی اقتصادی در دستورکار قرار خواهد گرفت.

پس از هفته‌ها تنش و درگیری میان جمهوری اسلامی ایران، ایالات متحده و متحدان منطقه‌ای واشنگتن، زمزمه‌های تحقق تفاهم‌نامه‌ای برای پایان دادن به جنگ در رسانه‌ها مخابره شد. ترامپ که از روزهای آغازین حمله به خاک کشورمان، ادعاهای متفاوتی را مطرح کرده بود، همواره مواضع خود را عوض کرد. ادعاهایی که از کمک به مردم ایران تا بازگرداندن ایران به عصر حجر و خط‌ونشان‌هایی برای حمله به زیرساخت‌های ایران تغییر کرد. در این میان ایران هرگز از خطوط قرمز خود در میدان دیپلماسی عقب‌نشینی نکرد. آمریکا و اسرائیل بارها در زمان آتش‌بس نیز با حمله به مواضعی در لبنان و جنوب کشور و حتی با محاصره دریایی تنگه هرمز تلاش کردند با تحت فشار قرار دادن ایران، مقامات ایرانی را مجبور به توافق‌نامه‌ای یک‌سویه کنند. اما پاسخ با اقتدار ایران به پایگاه‌های آمریکا در منطقه و ایستادگی و انسجام مردم در میدان در نهایت منجر به عقب‌نشینی آمریکا از مواضع پیشین خود شد. اگرچه در روزهای اخیر اسرائیل با حمله به ضاحیه لبنان بار دیگر نشان داد که هرگونه مذاکره‌ای باز هم در سایه تردید در جریان است. اما پس از تهدیدهای قاطع جمهوری اسلامی ایران مبنی بر پاسخ به حملات اسرائیل به لبنان، روند تحولات میدانی و دیپلماتیک به‌گونه‌ای پیش رفت که طرف آمریکایی ناچار به پذیرش یک تفاهم برای پایان درگیری‌ها شد. بامداد روز دوشنبه «شهباز شریف»، نخست‌وزیر پاکستان، مدعی شد که توافق بین آمریکا و جمهوری اسلامی ایران امضا شده است و اعلام کرد مراسم امضای رسمی روز جمعه، ۱۹ ژوئن، در سوئیس برگزار خواهد شد. هم‌زمان با این موضوع ترامپ نیز در شبکه تروث‌سوشال خود اعلام کرد: «توافق با جمهوری اسلامی ایران اکنون کامل شده است. به همه تبریک می‌گویم!» او در ادامه این پیام ادعا کرد: «اجازه کامل بازگشایی تنگه هرمز بدون عوارض را می‌دهم و هم‌زمان با آن، رفع فوری محاصره دریایی ایالات متحده را نیز مجاز می‌دارم. کشتی‌های جهان، موتورهای خود را روشن کنید. بگذارید نفت جریان یابد!» اقدامی که به گفته ناظران، نشانه‌ای از عقب‌نشینی واشنگتن از برخی سیاست‌های فشار اقتصادی و نظامی علیه تهران است.

روزنامه نگار ملیحه جهانپوش

شوک استراتژیک به اسرائیل

در سرزمین‌های اشغالی نیز واکنش‌ها به این تفاهم بانگرنی همراه بوده است. رسانه‌های عبری این تحول را «شوک استراتژیک» برای رژیم صهیونیستی توصیف و اعلام کرده‌اند که توافق میان واشنگتن و تهران عملاً بسیاری از اهداف تل‌آویو را نادیده گرفته است. به گزارش الجزیره، روزنامه‌ها، وب‌سایت‌ها و شبکه‌های تلویزیونی برجسته رژیم صهیونیستی، ابعاد این توافق را تحلیل کردند و شکاف عمیق میان توهमत اسرائیل و واقعیت‌های سیاسی و میدانی تحمیل شده به این رژیم را آشکار ساختند. برخی تحلیلگران صهیونیست نیز اذعان کرده‌اند که دولت آمریکا در نهایت مجبور شد توافق با ایران را بپذیرد. در حالی که اسرائیل توانایی جلوگیری از آن را نداشت. یارون آپراهام، دیگر خبرنگار صهیونیست، هم به نوبه خود، با نقل قول از مقامات عالی‌رتبه اسرائیلی که هشدارهای جدی مبنی بر اینکه این توافق «منافع امنیتی حیاتی اسرائیل را تهدید می‌کند»، صادر کرده بودند، یک بی‌بسیاسی منفجر و تأکید کرد که واشنگتن کاملاً تسلیم خواسته‌های ایران شده است. رسانه‌های عبری نیز در واکنش به تفاهم اولیه بین ایران و آمریکا ترامپ را بازنده آن دانستند. به نوشته این رسانه‌ها، تحت فشار دو چهره یهودی نزدیک به ترامپ (یعنی اسنوو و کوشنر) و با کمک جی‌دی ونس، منافع رژیم اسرائیل در این توافق نادیده گرفته شد و آنان «بسرآردان خود در اسرائیل را فروختند.»

تثبیت جایگاه راهبردی ایران در جهان

در داخل ایالات متحده نیز برخی مقامات و تحلیلگران آمریکایی از این تحول به‌عنوان نشانه‌ای از تغییر موازنه منطقه‌ای یاد کرده‌اند. دن شاپیرو، سفیر پیشین آمریکا در سرزمین‌های اشغالی، اعلام کرده است که ایران با وجود حملات سنگین توانسته است جایگاه راهبردی خود را حفظ کند و حتی در برخی حوزه‌ها تقویت شود. حکیم جفریز، رهبر اقلیت دموکرات در مجلس نمایندگان آمریکا، با انتقاد از دونالد ترامپ، جنگ با ایران را اقدامی بی‌ملاحظه و پرهزینه دانست و گفت: خروج دولت ترامپ از توافق هسته‌ای دولت اوباما، امنیت آمریکا را تضعیف کرده و ایران را در موقعیت قوی‌تری قرار داده است. رابرت مالی، مذاکره‌کننده پیشین آمریکا در پرونده هسته‌ای ایران، نیز توافق پایان جنگ را گامی مهم برای بازگشایی تنگه هرمز و کاهش پیامدهای اقتصادی بحران ارزیابی کرد. او در ادامه افزود: این توافق نشان می‌دهد جنگی که پیش از آن رخ داد، اقدامی اشتباه، بی‌ملاحظه و پرهزینه بود. مالی همچنین گفت پرونده برنامه هسته‌ای ایران، نحوه تعیین تکلیف اورانوم غنی شده و موضوع لغو تحریم‌ها همچنان حل نشده است و رسیدگی به این مسائل در ادامه مذاکرات، دشوارتر از گذشته خواهد بود.

همه ارکان نظام همدل و یک‌صدا کار را پیش بردند

وی تصریح کرد: به‌همان اندازه که مدافعان وطن در عرصه نظامی نیازمند حمایت از طرف مردم هستند، به‌همان اندازه و شاید بیشتر، فرزندان ایران در دستگاه دیپلماسی نیازمند حمایت و انگیزه‌بخشی از سوی مردم هستند. در اینکه انسجام ملی و پشتوانه حمایت مردم، نقش اساسی و بنیادین در پیشبرد هروندی، چه در دفاع سخت و چه در دفاع از ایران در عرصه دیپلماتیک دارد، هیچ تردیدی نیست. بقایای تأکید کرد: لبنان و خاتمه جنگ در لبنان، بخش لاینفک تفاهم جنگ است. ما هم در گذشته نشان دادیم که در این زمینه مصمم هستیم. خاتمه جنگ و آتش‌بس در لبنان، بخشی از آتش‌بس مورخ ۱۹ فروردین ماه بود و در این زمینه ما در عمل ثابت کردیم که جدی هستیم؛ بنابراین در آینده هم حتماً با دقت تحولات را رصد خواهیم کرد و هر جا که لازم باشد، از همه ابزارهایمان برای اطمینان از اجرای تعهدات طرف‌های مقابل استفاده خواهیم کرد.

توافق، سرآغاز یک مسیر پیچیده

مجموعه تحولات اخیر و واکنش رسانه‌ها و مقامات غربی و حتی صهیونیستی نشان می‌دهد که بسیاری از تحلیلگران این تفاهم را صرفاً یک توافق برای پایان جنگ نمی‌دانند، بلکه آن را نشانه‌ای از تغییر موازنه قدرت در منطقه و تثبیت جایگاه راهبردی ایران در معادلات جدید می‌دانند؛ با این حال، روشن است که مسیر پیش‌رو همچنان پیچیده خواهد بود و موقعیت نهایی این روند به میزان پایبندی طرف‌ها به تعهدات، راستی‌آزمایی عملی توافقات و نتیجه مذاکرات پیش‌رو بستگی دارد.